

تأثیر کفویت اخلاقی زوجین در رشد معنوی آن‌ها از منظر قرآن و روایات

زهرا خوش کردار^۱

چکیده

ازدواج ازاموری است که اسلام اهمیت ویژه‌ی آن را در آیات قرآن و احادیث ائمه معصومین (علیهم‌السلام) بیان نموده است و آن را مایه‌ی آرامش، مودت و رحمت دانسته و مهمترین ملاک رسیدن به این سه اصل را، هم کفو بودن زوجین معرفی کرده است. از کفویت در جامعه شناسی و روانشناسی به همسان همسری یاد شده است و شاخصه‌های بسیاری دارد. این مقاله در نظر دارد به یکی از اصلی‌ترین ابعاد کفویت اخلاقی در اسلام بپردازد و تأثیر آن را در رشد معنوی زوجین مورد بررسی قرار دهد. شاخصه‌ای که در ابعاد گوناگون چون حسن خلق و زیر مجموعه‌های آن از قبیل: رفق و مدارا، بخشش و گذشت، مهربانی و محبت، تواضع و صبر، زوجین را در مسیر رشد معنوی و ایجاد صمیمیت و اعتماد بیشتر و بهبود روابط آنها را یاری می‌کند. این مقاله به روش توصیفی و کتابخانه‌ای است و در صدد است به تأثیر کفویت اخلاقی زوجین با توجه به اهمیت آن در تحکیم خانواده و مصونیت زوجین از معضلات اخلاقی و تبعات آن به ابعاد کفویت اخلاقی بپردازد.

کلیدواژه‌ها: اخلاق، رشد، کفویت، زوجین.

^۱ . سال هفتم (سطح ۲)، مدرسه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها)، استان البرز، شهرستان نظرآباد

مقدمه

خانواده ارزشمندترین بنیان اجتماعی نزد خداوند متعال است که با ازدواج دو فرد از جنس زن و مرد تشکیل می شود. امری که در دین اسلام یکی از مهم ترین اعمال محسوب شده و تأکید فراوانی بر این امر مقدس نموده . آن را تکمیل کننده ی نیمی از دین دانسته است و آن را یکی از مسیرهای رسیدن به رشد معنوی و سعادت دنیوی و اخروی زوجین برشمرده است. مطلوب ترین راه رسیدن به این مسیر ازدواج با کسی است که هم کفو او بوده و یاری گر او در این مسیر مقدس باشد ، کفویت در ازدواج یکی از مهم ترین عوامل تحکیم بنیان خانواده است. هر چند کفویت دامنه ی گستره ای در روانشناسی و جامعه شناسی دارد و شامل کفویت جنسی، جسمی ، اقتصادی قومیتی و ... می شود. اما این نوع از شاخص ها در کفویت یا همسان همسری یک امر نسبی است و می تواند در زوجین تا حدودی متفاوت باشد.

اما دین اسلام مهم ترین معیار کفویت برای ازدواج را ایمان و دینداری و اخلاق معرفی نموده و این دو اصل را شرط ازدواج و رسیدن به سعادت در دنیا و نهایتاً رشد معنوی و سعادت اخروی که هدف خلقت است قرار داده است. در این موضوعات کتاب های بسیاری از جمله ، کتاب تعلیم و تربیت در اسلام شهید مطهری ، اخلاق در نهج البلاغه ناصر رفیعی محمدی و کتاب اخلاق اسلامی محمدرضا امین زاده و ... تألیف شده است. همچنین پایان نامه های بسیاری به این موضوعات پرداخته اند از جمله : پایان نامه ی موانع پیشرفت معنوی از دیدگاه صحیفه سجاده از علی انجم شعاع ، مقایسه ی الگوهای ارتباطی و رضایت زناشویی در بین زوجین دارای ازدواج فامیلی و غیرفامیلی فایضه طالبی و پایان نامه سیر تکامل معنوی انسان در قرآن و حدیث از فریده بادامه.

مقالات بی شماری نیز در رابطه با کفویت و رشد معنوی نگاشته شده از جمله : تفاوت های اخلاقی در ازدواج ، آثار و پیامدهای آن از منظر قرآن و حدیث ، سیدمحمدرضا حسینی نیا ، واکاوی حقوقی نقش تفاوت های شخصیتی زوجین در استحکام خانواده ، حیدر رفعتی ، امیرملا محمدعلی و محمود قیوم زاده و مقاله ی مبانی و شاخص های رشد معنوی انسان در قرآن ، محسن قاسم پور راوندی. اما مقاله حاضر در نظر دارد باتوجه به اهمیت کفویت در ازدواج به تأثیر کفویت اخلاقی در رشد معنوی و سعادت دنیوی و اخروی زوجین اشاره کند و نقش ارزش های اخلاقی را در استحکام رابطه ی زوجین و رساندن آنان به قرب الهی بیان نماید.

معنای لغوی کفویت

کفو (مفرد) جمع أَكْفَاء و كِفَاء : کُفُو ، نظیر و مماثل.^۱

کلمه ی کفویت از (الکفاء و الکفائه) برابر ، مساوات ، شباهت. (الکفاء) مثل ، نظیر ، (هذا کفائه) این نظیر آن است. (الکفوء ، الکفو و الکفیء و الکفیئه) شبیه ، نظیر معنی شده است.^۲ در فرهنگ بزرگ جامع نیز به همین معنا آمده است. این کلمه در لغت نامه های فارسی به معنی هم شأنی و هم رتبگی و نظیر و مانند معنا شده است.

معنای اصطلاحی کفویت

کفویت در اصطلاح به معنای هم طرازی در مقام و منزلت و قدر است.^۳ در دین اسلام شرط این هم طرازی در ازدواج ، ایمان و اخلاق است. به عبارت دیگر ، بهتر است زن و مرد در ویژگی های مناسب برای ازدواج ، مشابه و تقریباً همتای هم باشند. این کفویت که مورد تأکید اسلام است با قاعده ی همسان همسری در روانشناسی و جامعه شناسی مطابقت دارد.

معنای لغوی اخلاق

در کتاب لغت ، خُلُق و خُلُق ، اخلاق ، جمع : خوی ، طبع ، مروت و دین معنی شده است.^۴ و در جایی دیگر علاوه بر این مفاهیم به عادت ، اخلاق ، گذشت و طبیعت نیز ترجمه شده است. در لغت نامه های فارسی نیز به مفاهیمی مشابه همین معنی اشاره شده است.

معنای اصطلاحی اخلاق

اخلاق ، یعنی صفات نفسانی انسان ؛ هرگاه گفته شود که شخصی دارای اخلاق نیکوست یعنی صفات نفسانی او نیکوست و اعمال او متناسب با نفس اوست. اخلاق جمع خُلُق به معنای شکل و صورت باطنی وجود آدمی است. چنان که خُلُق به صورت ظاهری انسان مربوط است.^۵

۱ . مختار عمر ، معجم اللغة العربیة المعاصرة ، ج ۱ ، ص ۱۹۴۲

۲ . بندر ریگی ، فرهنگ جدید عربی - فارسی ، ترجمه منجدالطلاب ، ص ۴۸۱

۳ . مکارم شیرازی ، پیام قرآن ، ج ۴ ، ص ۱۴

۴ . مطوف ، مترجم سیاح ، فرهنگ بزرگ جامع نوین ، ج ۱ ، ص ۱۷۳۶

۵ . راغب اصفهانی ، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ القرآن ، ج ۱ ، ص ۶۳۶

در اصطلاح علم اخلاق ، خُلُق ملکه ی نفسانی است که به اقتضای آن ، کارها به آسانی و بدون نیاز به تأمل از انسان سر می زند. علم اخلاق علمی است که از خلق و ملکات نفسانی بحث می کند.^۱

که انسان را به نجات ، سعادت و قرب حق تعالی یا هلاکت و شقاوت می افکند و راه درمان آن ها را بیان می کند.^۲

معنای لغوی رشد

رشد (مفرد) مصدر رَشَدَ ، ثاب فلان الی رُشدِه : رجع الی طبیعته و عاد الی صوابه – ذهب الحادثُ بِرُشدِهِ : افقده صوابه – فقد رُشدَه : جُنَّ ، تصرف بطیش و تسرع.^۳

رشد ، باثبات و استقامت ، راست ایستادن در راه حق^۴ و در فرهنگ لغت به این معنا آمده است. در جایی علاوه بر این معانی به معنی ، به حد رشد رسیدن ، خرد و شعور نیز آمده است.^۵ در زبان فارسی هم از رشد به معنای رشد و نمو یاد شده است.^۶

معنای اصطلاحی رشد

رشد عبارت است از راه یافتن و استقامت در راه حق همراه با سرسختی ، همچنین رشد یعنی صواب در گفتار و کردار و هدایت یافتن ، خوبی ، تقوا ، بالاترین درجه سعادت و قرب و راه راست ، میانه روی در همه کارها و ترک افراط و تفریط.^۷

معنای لغوی زوجین

الزَّوْج : کل واحد معه آخر مِن جنسِهِ. و الشكل یكون له نقيضٌ كالرَّطْب و الیابس و الذکر و

۱ . طباطبائی ، مکارم شیرازی ، ترجمه تفسیر المیزان ، ج ۱ ، ص ۵۵۸-۵۵۹

۲ . قمی ، خلاصه معراج السعاده

۳ . مختار عمر ، معجم اللغة العربیة المعاصره ، ج ۱ ، ص ۸۹۵

۴ . مطوف ، مترجم سیاح ، فرهنگ بزرگ جامع نوین ، ج ۱ ، ص ۵۰۲

۵ . دهخدا ، لغت نامه ، ج ۸ ، ص ۱۲۰۸۴

۶ . فراهیدی ، العین ، ج ۷ ، ص ۸

۷ . مجلسی ، بحارالانوار ، ج ۱ ، ص ۱۲۹

الانثى. و زوجین فی التنزیل العزیز : الیل و النهار و الحلو و المر ، القرین و النطیر و بعل المرأه و... و خلاف الفرد.^۱

مقصود از زوجین دوست است و اختلاف و رویت یا در مزه است چون شیرین و ترش ، یا طبع چون گرم و سرد ، یا رنگ چون سپید و سیاه و لفظ دوتا اشاره است به اینکه هر فردی از دو اصل به وجود می آید مانند آدم و حوا.^۲

معنای اصطلاحی زوجین

کلمه زوجین به معنای دو چیزی است که مقابل هم باشند یکی فاعل و مؤثر باشد دیگری منفعل و متأثر ، از آن که فاعل است عملی سر زند و بر آن که منفعل است واقع شود مانند زن و شوهر. این کلمه به معنای مطلق هر دو چیز متقابل است مانند زن و شوهر ، زمین و آسمان ، شب و روز ، خشکی و دریا و انس و جن.^۳

۱ . مصطفی ، الزیات – عبدالقادر ، النجار ، المعجم الوسیط ، ص ۴۰۵-۴۰۶

۲ . مجلسی ، بحار الانوار ، ج ۵۷ ، ص ۷۸

۳ . طباطبائی ، مکارم شیرازی ، ترجمه تفسیر المیزان ، ج ۱۸ ، ص ۵۷۳

هستند و در حل معضلات به گونه ای نقش مکمل را برای هم ایفا می کنند ، فرزندان نیز با دقت نظر در رفتارشان ، مقید به آداب خانوادگی خویش خواهند بود و روشی چون والدین خود را در زندگی آینده ، پیش رو خواهند داشت. به این ترتیب زوج هم کفو در سایه ی حسن خلق، با رفق و مدارا ، بخشش و گذشت ، مهربانی و محبت ، تواضع و صبر و.... نسبت به هم دیگر ، علاوه بر رشد معنوی خویش ، در رشد و تعالی همسر خود نیز دخیل خواهند بود ، همچنین در ایجاد صمیمیت و همدلی ، الهام بخش هم در پرورش فضائل اخلاقی و رابطه ی عمیق تر با خداوند متعال بوده و خانواده ای معنوی از آن ها به وجود خواهد آمد.

نتیجه گیری

ازدواج یکی از امور مقدس در دین اسلام است کنه تأکید فراوانی نسبت به آن صورت گرفته است و دوام و پایداری آن از نکات بسیار مهمی است که ائمه معصومین (علیهم السلام) برای حفظ آن توصیه های فراوانی نموده اند.

بنابراین بنیان خانواده که مهم ترین عامل در ساختار شخصیت افراد و جلوه ای از قدرت رحمانی خداوند است باید همواره ، همچون دژی مستحکم در برابر لغزش ها ، انحرافات و آسیب های فردی و اجتماعی تقویت شده و ارتباط اعضای آن بر اساس مودت و رحمت و یاری جستن از فضائل اخلاقی به رابطه عمیق قلبی و عاطفی میان همسران منجر گردد.

در این مسیر اولاً باید در انتخاب همسر هم کفو و سپس در عمل کردن به شرایط کفویت و رفتار مناسب در برابر مشکلات احتمالی دقت کافی به عمل آید ، تا در کنار رشد و تعالی خویش به عنوان یک نقش مکمل به انتقال آرامش و سکینه و اصلاح امور دینی و سلوک اخلاقی ، در همسر خود نیز اقدام نموده و به مدد حسنات اخلاقی ، در پیشبرد زندگی خود تا رسیدن به رشد معنوی تلاش نماید.

کفویت اخلاقی زوجین ، نقش محوری در رشد معنوی آن ها ایفا نموده و به تقویت پیوند عاطفی و کاهش تنش ها کمک می کند و زمینه را برای رشد معنویت در فرد و اجتماع فراهم می آورد. یعنی به عنوان یک کل یکپارچه است که هر یک از این مؤلفه ها بر دیگری تأثیرگذار بوده و در نهایت به رشد معنوی و درک عمیق تر از خود و جهان هستی منجر خواهد شد.

به این ترتیب ایمان و اخلاق به عنوان دو شرط کفویت به بهبود زندگی زوجین کمک خواهد نمود تا در سایه ی عمل به فرائض دینی و به کارگیری عملی آن ها در قالب اخلاق اسلامی در خانواده از یک زندگی آرام و به دور از لغزش ها و تنش ها ، لذت برده و با خیالی آسوده به انجام امور دنیوی و اخروی خویش پرداخته و زمینه را برای رشد همسر خود نیز فراهم نمایند.

فهرست منابع

*قرآن (ترجمه ی انصاریان ، حسین)

- ۱- ابن بابویه ، محمد بن علی ، من لایحضره الفقیه ، ج ۳ ، تهران ، نشر صدوق ، ۱۳۶۷
- ۲- البیاتی ، جعفر ، ترجمه ، دانش ، موسی ، گذشت از والاترین فضیلت ها ، مشهد ، بنیاد پژوهش های اسلامی ، ۱۳۹۱
- ۳- الزیات ، احمد حسن- مصطفی، ابراهیم - عبدالقادر، حامد- النجار، محمدعلی ، المعجم الوسیط ، ترکیه ، دارالدعوه ، ۱۹۸۹ م
- ۴- امین زاده ، محمدرضا ، اخلاق اسلامی ، قم ، مؤسسه در راه حق ، ۱۳۷۸
- ۵- انصاریان ، حسین ، زیبایی های اخلاق ، قم ، دارالعرفان ، چاپ عرفان ، چاپ پنجم، تابستان ۱۳۹۳
- ۶- بندرریگی ، محمد ، فرهنگ جدید عربی-فارسی ترجمه منجد الطلاب ، تهران ، انتشارات اسلامی ، چاپ چهاردهم ، ۱۳۶۲
- ۷- پور یزدی، رحمت، احمدی، هادی، گزیده ای از تربیت و اخلاق در نهج البلاغه و غررالحکم به ضمیمه داستانهای از امام علی علیه السلام، قم، قدس، ۱۳۹۹.
- ۸- حسینی بهارانچی ، سیدمحمد ، آئین همسر داری و آداب زندگی در اسلام ، قم ، عطر عترت، ۱۳۸۵
- ۹- حرعاملی ، محمد بن حسن ، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه ، مؤسسه آل البيت علیهم السلام احیاء تراث

- ۱۰- حیدری نراقی ، علی محمد ، رساله حقوق امام سجاد(علیه السلام) شرح نراقی ، قم ، انتشارات مهدی نراقی ، چاپ ۱۶ ، بهار ۱۳۸۹
- ۱۱- حق جو ، محمدحسین ، خودسازی در مکتب قرآن و عترت ، قم ، انصارالمهدی، ۱۳۸۱
- ۱۲- خمینی ، روح الله ، شرح چهل حدیث ، تهران ، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۹۴
- ۱۳- دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه ، تهران ، روزنه ، ۱۳۷۳
- ۱۴- دیلمی ، حسن بن محمد ، اعلام الدین فی صفات المؤمنین ، بیروت ، ۱۳۶۷
- ۱۵- راغب اصفهانی ، حسین بن محمد ، مفردات الفاظ القرآن ، دمشق ، دارالقلم ، ۱۳۷۴ش
- ۱۶- ساروخانی ، باقر ، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، تهران، سروش، چاپ بیستم، ۱۳۹۳.
- ۱۷- طبرسی ، حسن بن فضل ، ترجمه میرباقری ، سیدمحسن ، قم ، مؤسسه نورالمجتبی علیه السلام
- ۱۸- طباطبایی ، سید محمدحسین ، مکارم شیرازی ، ترجمه تفسیر المیزان ، قم ، بنیاد علمی و فرهنگی علامه طباطبایی ، ۱۳۶۷
- ۱۹- فراهیدی ، خلیل بن احمد ، العین ، قم ، انتشارات هجرت
- ۲۰- قمی ، عباس ، خلاصه معراج السعاده ، قم ، موسسه در راه حق ، ۱۳۷۰ش
- ۲۱- کلینی ، محمد بن یعقوب ، اصول کافی ، تهران ، کتاب فروشی علمیه اسلامیة
- ۲۲- مجلسی ، محمد باقر بن محمدتقی ، بحار الانوار : الجامعه لدرر اخبار الائمة الاطهار ، بیروت، دار أحياء التراث العربی ، ۱۴۴۰ق ، ۱۳۶۰ هـ ش
- ۲۳- معطوف ، لويس ، ترجمه ، سیاح ، احمد ، فرهنگ بزرگ جامع نوین ، ج ۱ ، تهران ، انتشارات اسلام ، ۱۳۸۷
- ۲۴- معاونت فرهنگی-تبلیغی حوزه های علمیه خواهران ، حیات طیبه ، قم ، نشر هاجر ، ۱۳۹۶
- ۲۵- مکارم شیرازی ، ناصر ، پیام قرآن ، تهران ، دار الکتب الاسلامیه ، ج ۴ ، چاپ نهم ، ۱۳۸۶

۲۶- مکارم شیرازی ، ناصر ، آداب معاشرت در اسلام ، قم ، انتشارات امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) ، ۱۳۹۲

۲۷- مکارم شیرازی ، ناصر ، تفسیر نمونه ، طهران ، دارالکتب الاسلامیه

۲۸- مختار عمر ، احمد ، معجم اللغة العربیه المعاصره ، قاهره ، چاپ اول ، ۱۴۲۹ ه ق ، ۲۰۰۸ م

۲۹- میرباقری ، محسن ، مقاله همتایی یا هم کفو بودن زوجین ، موسسه دارالمجتبی

۳۰- ناطقی ، محمدتقی ، عوامل تحکیم بنیان خانواده ، قم ، نسیم انتظار ، ۱۳۹۳

۳۱- ممشلو ، زهرا ، مقاله آثار محبت در روابط زوجین ، ۱۳۹۸

۳۲- ویکی فقه ، سایت اندیشه قم ، مقاله روابط همسران